Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 12. 2012, sp. zn. 8 Tdo 1459/2012, ECLI:CZ:NS:2012:8.TDO.1459.2012.1

Číslo: 71/2013

Právní věta:

Z hlediska naplnění zákonných znaků přečinu týrání svěřené osoby podle § 198 odst. 1 tr. zákoníku se vyžaduje, aby mezi pachatelem a týranou osobou byl vztah péče nebo výchovy. Vztah péče může vzniknout i jen fakticky, na konkludentním základě. Jeho nutnou charakteristikou je vedle stavu aktuální odkázanosti poškozeného na pachatele také jeho určitá stabilita, ale nevyžaduje se, aby týraná osoba byla výhradně v péči pachatele. Ani umístění v léčebném zařízení proto zásadně nevylučuje závěr, že se pachatel může dopustit přečinu podle § 198 odst. 1 tr. zákoníku i vůči hospitalizované osobě. Bude tomu tak např. tehdy, je-li poškozená osoba po delší dobu umístěna v nemocnici, s ohledem na svůj pokročilý věk a zdravotní stav je zcela odkázána na pomoc jiných osob, přičemž pachatel sám z vlastní iniciativy převzal odpovědnost za péči o ni po dobu svých pravidelných návštěv.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 19.12.2012

Spisová značka: 8 Tdo 1459/2012

Číslo rozhodnutí: 71

Číslo sešitu: 9

Typ rozhodnutí: Usnesení

Hesla: Týrání svěřené osoby

Předpisy: § 198 odst. 1 tr. zákoníku

Druh: Rozhodnutí ve věcech trestních

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud z podnětu dovolání obviněného V. V. zrušil usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 2. 5. 2012, sp. zn. 9 To 152/2012, a rozsudek Okresního soudu v Nymburce ze dne 7. 2. 2012, sp. zn. 2 T 290/2011, jakož i další rozhodnutí na zrušená rozhodnutí obsahově navazující, pokud vzhledem ke změně, k níž došlo zrušením, pozbyla podkladu. Okresnímu soudu v Nymburce přikázal, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl.

Z o d ů v o d n ě n í :

Rozsudkem Okresního soudu v Nymburce ze dne 7. 2. 2012, sp. zn. 2 T 290/2011, byl obviněný V. V. uznán vinným přečinem týrání svěřené osoby podle § 198 odst. 1 tr. zákoníku a odsouzen podle § 198

odst. 1 tr. zákoníku k trestu odnětí svobody na dvacet měsíců, jehož výkon byl podle § 81 odst. 1 tr. zákoníku a § 82 odst. 1 tr. zákoníku podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání třiceti měsíců. Podle § 228 odst. 1 tr. ř. byla obviněnému uložena povinnost zaplatit poškozené Z. V. částku 7080 Kč jako škodu na bolestném.

Podle skutkových zjištění nalézacího soudu se obviněný shora uvedeného přečinu dopustil tím, že v období od května 2011 do 12. 9. 2011 v Nemocnici v M. K. na oddělení následné péče č. 2 na pokoji č. 14 týral svou matku Z. V., která je v jeho péči, tím způsobem, že ji opakovaně fyzicky napadal, bil ji rukou do obličeje a dalších částí těla, přičemž u poškozené byla diagnostikována kromě jiného Alzheimerova choroba, tj. rozvinuté stadium demence, v důsledku něhož se poškozená nebyla schopna jednání ze strany svého syna bránit, a uvedeným jednáním jí způsobil četné hematomy po těle, na tvářích, bradě, krku a končetinách.

Označený rozsudek soudu prvního stupně obviněný napadl odvoláním směřujícím proti všem jeho výrokům. Usnesením Krajského soudu v Praze ze dne 2. 5. 2012, sp. zn. 9 To 152/2012, bylo podle § 256 tr. ř. jeho odvolání zamítnuto jako nedůvodné.

Obviněný podal proti usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 2. 5. 2012, sp. zn. 9 To 152/2012, prostřednictvím obhájce v zákonné lhůtě dovolání v rozsahu odpovídajícím výroku o vině i trestu. Odkázal v něm na dovolací důvod uvedený v ustanovení § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. a namítl, že napadené usnesení spočívá na nesprávném právním posouzení skutku.

V odůvodnění dovolání předeslal, že primárně trvá na své argumentaci, kterou již uváděl v rámci své obhajoby v předchozích stadiích řízení, totiž že pro naplnění znaků skutkové podstaty přečinu týrání svěřené osoby podle § 198 odst. 1 tr. zákoníku je třeba mimo jiné jednání určité kvalifikované intenzity, a to vůči osobě, kterou má pachatel v péči či výchově.

Obviněný vytkl soudům obou stupňů, že se náležitě nevypořádaly s otázkou, zda poškozená byla v době pobytu v nemocnici „osobou, která byla v jeho péči“. Odůvodnění rozhodnutí soudů, že měl i během hospitalizace svoji matku určitým způsobem v péči, nepovažoval za dostatečně přesvědčivé. Tím, že v průběhu návštěvních hodin v nemocnici měl k poškozené přístup, nelze podle něj rozumět, že příchodem do nemocničního pokoje měl poškozenou ve své péči a tato mu byla svěřena, když se navíc jedná o pacientku, která z důvodu svého zdravotního stavu vyžaduje téměř nepřetržitou zdravotní péči, a proto je i v čase návštěvních hodin v její bezprostřední blízkosti přítomen zdravotnický personál. Nelze rovněž opomenout ani skutečnost, že dveře nemocničního pokoje byly permanentně otevřeny a nemocniční personál byl v průběhu návštěvních hodin opakovaně přítomen, což vyplývá i ze soudního spisu. Opačný závěr než shora uvedený vede k neakceptovatelnému závěru, že každá osoba, která vstoupila do nemocničního pokoje (za účelem návštěvy poškozené či bez ohledu na svůj vztah k poškozené), se mohla dopustit přečinu podle ustanoveni § 198 odst. 1 tr. zákoníku.

Dovolatel dále vytkl, že soud zamítl jeho návrhy na provedení důkazů (videozáznamů), ze kterých mělo jasně vyplývat, že poškozená nikterak nepociťovala jeho jednání jako výraznější příkoří, přitom ale nijak neprokázal vznik a původ hematomů na těle poškozené nebo existenci negativního vlivu dovolatele na poškozenou a její psychiku. Za takových okolností vyvstávají vážné pochybnosti o tom, zda skutkový stav zjištěný soudy je trestným činem, protože podle něj nenaplňuje objektivní stránku přečinu, jímž byl uznán vinným, a společenská škodlivost jeho činu nedosahuje intenzity potřebné pro trestný čin. Obviněný uzavřel, že ze strany soudu se jednalo o nepřiměřenou aplikaci trestních předpisů. Fyzická inzultace poškozené byla ojedinělým excesem s minimálními následky, přičemž důsledky svého chování si okamžitě uvědomil a projevil lítost nad svým jednáním.

Navrhl proto, aby Nejvyšší soud zrušil napadené usnesení Krajského soudu v Praze i jemu

předcházející rozsudek Okresního soudu v Nymburce a aby věc vrátil Krajskému soudu v Praze k novému projednání a rozhodnutí.

Státní zástupkyně Nejvyššího státního zastupitelství v zevrubném vyjádření k dovolání obviněného uvedla, že vyjádřil-li obviněný nesouhlas se závěrem soudů o tom, že měl i během hospitalizace svou matku určitým způsobem v péči, nelze s ním souhlasit. Měla za to, že uvedený závěr soudů obou stupňů je správný, neboť hospitalizace absolutně nevylučuje z péče rodinu, a to zejména v případě, pokud je hospitalizována osoba, která není schopna sama se o sebe starat a v důsledku demence ani posoudit rozsah svých potřeb. V takovém případě by měla rodina se zdravotnickým personálem spolupracovat, a přispívat tak v mezích možností ke zlepšení zdravotního stavu hospitalizovaného rodinného příslušníka. Svůj díl odpovědnosti za péči o matku obviněný převzal již tím, že ji každý den v návštěvních hodinách navštěvoval a byl u ní každý den po dobu až čtyř hodin. V uvedeném rozsahu byl tedy odpovědný za péči o matku, zvláště v situaci, kdy se se zdravotnickým personálem domluvil, že bude zajišťovat po dobu návštěvních hodin určité úkony související s péčí o poškozenou, tedy že ji bude dokrmovat, případně pomáhat v jiných činnostech, které nebyla schopna sama zvládnout. Obviněný ji však v uvedeném čase, tedy v návštěvních hodinách, týral způsobem péče, kterou jí poskytoval a kterou sám považoval za odpovídající, která však nerespektovala zdravotní stav a potřeby poškozené. Obviněný se odmítal smířit s tím, že poškozená v důsledku silné demence a pokročilého věku není schopna vyhovět jeho požadavkům, aby jedla, pila, sama seděla a případně chodila. Jestliže poškozená nerespektovala pokyny obviněného, tento ji fyzicky trestal, fackoval a tahal za vlasy. Za týrání bylo možné označit i další výslovně neuvedené jednání obviněného, kdy po matce požadoval, aby zvládala úkony, které neodpovídaly jejímu zdravotnímu stavu, tedy např. aby chodila nebo seděla, což nezvládala, vysmekla se mu a utrpěla při tom poškození na zdraví v podobě naraženin, které se na jejím těle demonstrovaly modřinami.

Takové jednání obviněného podle státní zástupkyně zcela zjevně dosahuje intenzity požadované skutkovou podstatou trestného činu týrání svěřené osoby podle § 198 tr. zákoníku, neboť se nevyžaduje, aby šlo o jednání soustavné nebo delší dobu trvající, protože pachatelovo jednání je třeba posuzovat v závislosti na intenzitě zlého nakládání. Tuto intenzitu je třeba poměřovat také s neschopností osoby, která je v péči pachatele, účinně na takové jednání reagovat. V posuzované trestní věci trpěla poškozená závažnou chorobou, v důsledku které byla dementní a nemohla se jednání obviněného bránit. Poškozená však byla s ohledem na věk indisponována i fyzicky, když nezvládala chůzi a ani žádné jiné sebeobslužné úkony, včetně oblékání a stravy. Jednání obviněného musela poškozená vnímat úkorně, neboť jí způsobovalo až fyzickou bolest. Škodlivost jednání obviněného v žádném případě nemůže snižovat okolnost, že poškozená v důsledku své choroby takové jednání nemohla pojmenovat a označit jako těžké příkoří.

Státní zástupkyně proto navrhla, aby bylo dovolání obviněného podle § 265i odst. 1 písm. e) tr. ř. odmítnuto.

Nejvyšší soud jako soud dovolací zjistil, že dovolání je podle § 265a tr. ř. přípustné, že je podala včas oprávněná osoba a že splňuje náležitosti obsahu dovolání ve smyslu § 265f odst. 1 tr. ř. Protože nebylo možné dovolání odmítnout podle § 265i odst. 1 tr. ř., dovolací soud přezkoumal podle § 265i odst. 3 tr. ř. zákonnost a odůvodněnost těch výroků rozhodnutí, proti nimž bylo dovolání podáno, v rozsahu a z důvodů uvedených v dovolání, jakož i řízení napadenému rozhodnutí předcházející, a shledal, že dovolání je zčásti důvodné.

Podle § 265b odst. 1 písm. g) tr. ř. lze dovolání podat, jestliže rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení skutku nebo jiném nesprávném hmotně právním posouzení. Deklarovaný dovolací důvod byl uplatněn relevantně, jelikož dovolatel zpochybnil správnost právního posouzení skutku, jímž byl uznán vinným, jako přečinu týrání svěřené osoby podle § 198 odst. 1 tr. zákoníku. Z hlediska napadeného usnesení a obsahu dovolání jsou významné především otázky, zda poškozená byla

„osobou, která byla v jeho péči, zda se se zřetelem k intenzitě zlého zacházení s ní jednalo o týrání a konečně zda společenská škodlivost jeho činu dosahovala úrovně vyžadované pro trestný čin.

Přečinu týrání svěřené osoby podle § 198 odst. 1 tr. zákoníku se dopustí, kdo týrá osobu, která je v jeho péči nebo výchově. Objektem tohoto trestného činu je zájem společnosti na ochraně osob, které vzhledem ke svému, ať již nízkému nebo pokročilému, věku nebo z jiných důvodů jsou v péči nebo výchově jiných osob. Předmětem útoku je proto nejen dítě, ale i dospělá osoba, která je pro stáří, nemoc, invaliditu, mentální retardací apod. odkázána na péči jiných osob. Rozhodující je přitom faktický stav takové osoby, a proto není podstatné, zda byl oficiálně deklarován stav nezpůsobilosti v sebeobslužnosti.

Pojmy péče nebo výchova je třeba rozumět jakoukoliv péči nebo výchovu, ať je jejím důvodem trvalý či přechodný vztah a bez ohledu na to, čím byl tento vztah založen. Základ péče nebo výchovy může spočívat jak v platné právní úpravě, v úředním rozhodnutí, v pracovní smlouvě, jiné smlouvě nebo i v konkludentních činech (srov. Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1935, obdobně i stanovisko publikované pod č. 11/1984 Sb. rozh. tr., přiměřeně např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 8. 2006, sp. zn. 7 Tdo 870/2006).

Týráním se rozumí zlé nakládání (s osobou, která je v péči nebo ve výchově pachatele), vyznačující se vyšším stupněm hrubosti a bezcitnosti a určitou trvalostí, které tato osoba pociťuje jako těžké příkoří. Trvalost pachatelova jednání je nutno posuzovat v závislosti na intenzitě zlého nakládání. Nevyžaduje se, aby šlo o jednání soustavné nebo delší dobu trvající, nicméně se předpokládá, že se vyznačuje určitou trvalostí, nemůže se proto jednat o jednorázový nebo výjimečný exces nebo agresi (srov. přiměřeně č. 11/1984 Sb. rozh. tr.). V souvislosti s tím je třeba zdůraznit, že délka doby vyžadovaná pro naplnění tohoto znaku je nepřímo úměrná intenzitě takového špatného nakládání. Tedy jinak řečeno, čím bude zlé nakládání méně intenzivní, tím je vyžadována delší doba, aby byl naplněn tento znak uvedené skutkové podstaty, a naopak s růstem míry negativního jednání se úměrně zkracuje i doba potřebná pro jeho naplnění (viz Šámal, P. a kol. Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1935). Může jít o zlé nakládání působením fyzických útrap, ale i o zlé nakládání v oblasti psychické. Podmínkou není, aby u týrané osoby vznikly následky na zdraví, ale musí jít o jednání, které týraná osoba pro jeho krutost a bezohlednost nebo bolestivost pociťuje jako těžké příkoří (srov. přiměřeně č. 20/1984-I. Sb. rozh. tr., usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 6. 2010, sp. zn. 4 Tdo 527/2010, aj.).

Obviněný především namítal, že poškozená v době hospitalizace v nemocnici nebyla osobou, která byla v jeho péči, jak uzavřely soudy nižších stupňů. Tato výtka však nemůže obstát.

Bylo již dříve řečeno, že pro naplnění znaků přečinu týrání svěřené osoby podle § 198 odst. 1 tr. zákoníku není nutné, aby existoval zvláštní akt, jímž by osoba byla výslovně svěřena do péče nebo výchovy pachatele. Vztah mezi pachatelem a týranou osobou je citovaným ustanovením vymezen jako péče nebo výchova. Takovýto vztah může vzniknout i jen fakticky, neformálně, na konkludentním základě (např. soused opatruje nemohoucího souseda). Nutnou charakteristikou takového vztahu je vedle stavu aktuální odkázanosti poškozeného na pachatele také určitá jeho stabilita (nelze proto akceptovat námitku dovolatele, že v tomto postavení by se mohly nacházet všechny osoby, které by přišly za poškozenou na jednorázovou návštěvu).

Soud prvního stupně vyložil a odvolací soud s ním souhlasil, že obviněný měl i během hospitalizace v nemocnici svoji matku, starou osobu, která nebyla schopna sama zabezpečit svoje potřeby, určitým způsobem v péči, jelikož jeho návštěvy u ní byly každodenní a dlouhodobé, trvající pravidelně kolem čtyř hodin (strana 9 rozsudku nalézacího soudu, strana 2 usnesení odvolacího soudu).

Jakkoliv posuzovaný případ není zcela obvyklý, jelikož poškozená se primárně nacházela v péči

zdravotnického zařízení, ani dovolací soud nezpochybňuje, že za konkrétně zjištěných okolností poškozená byla osobou v péči obviněného ve smyslu odpovídajícího zákonného znaku skutkové podstaty přečinu týrání svěřené osoby podle § 198 odst. 1 tr. zákoníku, třebaže se nejednalo o péči výlučnou. V daných souvislostech je významné, že poškozená byla vzhledem ke svému zdravotnímu stavu zcela nesoběstačná, v důsledku rozvinuté demence nebyla ani způsobilá posoudit rozsah svých potřeb a tudíž byla zcela odkázána na pomoc i v nejzákladnějších sebeobslužných úkonech. Jak přiléhavě podotkla státní zástupkyně, v takovém případě by měla rodina se zdravotnickým personálem spolupracovat, a přispívat tak v mezích možností ke zlepšení zdravotního stavu hospitalizovaného rodinného příslušníka. Ze spisového materiálu jasně vyplývá, že obviněný sám ze své vlastní iniciativy odpovědnost za péči o matku převzal, úkony péče a pomoci se sebeobsluhou s ní vykonával (dokrmování, osobní hygiena apod.), a to i proti vůli pracovníků zdravotnického zařízení. Činil tak pravidelně při svých návštěvách v nemocnici na oddělení následné péče, které byly téměř každodenní v rozsahu cca čtyři hodiny po dobu více než čtyř měsíců, byť vzhledem k hospitalizaci poškozené pouze ve vymezeném časovém rámci. Osobní péči o svoji matku si dokonce vynucoval, přičemž pracovníci zdravotnického zařízení neměli právo jej z této činnosti zcela vyloučit. Z uvedeného vyplývá, že ani hospitalizace v nemocnici zásadně nevylučuje závěr, že i po toto období byl mezi obviněným a poškozenou vztah „péče“ ve smyslu zákonného znaku skutkové podstaty uvedeného přečinu.

Dalšími výtkami obviněný zpochybnil naplnění znaku „týrání“; argumentoval, že ani intenzita a ani povaha jeho zlého nakládání s poškozenou naplnění tohoto zákonného znaku přesvědčivě neodůvodňuje. Ve vztahu k těmto námitkám dovolací soud shledal dovolání opodstatněným, jelikož otázkou posouzení intenzity zlého nakládání obviněného s poškozenou se soudy důsledně nezabývaly. Poukázal na stávající nedostatky ve skutkových zjištěních a uložil soudu prvního stupně, aby dokazování doplnil o důkazy, které též označil. Uzavřel, že teprve poté, co bude řádně objasněna četnost fyzických ataků obviněného vůči poškozené, jejich intenzita, bude na nalézacím soudu, aby posoudil, zda jednání obviněného nese charakteristické znaky „týrání“.

Nejvyšší soud proto z podnětu dovolání obviněného napadené usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 2. 5. 2012, sp. zn. 9 To 152/2012, a rozsudek Okresního soudu v Nymburce ze dne 7. 2. 2012, sp. zn. 2 T 290/2011, zrušil. Současně zrušil také všechna další rozhodnutí na zrušená rozhodnutí obsahově navazující, pokud vzhledem ke změně, k níž došlo zrušením, pozbyla podkladu. Okresnímu soudu v Nymburce přikázal, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl, přičemž při novém rozhodování je soud vázán právním názorem, který v tomto usnesení vyslovil Nejvyšší soud.